

ANTONIN NTBORZAK

Μία πρόνοια της Μοίρας, που κανονίζει με στοργή την εξέλιξη της πνευματικής, ζωής των λαών, θέλησε να γεννηθούν τόν Ιβσον ελιώνα, — το πρώτο ήμισυ του 19ου — οι δυο μουσικοί, που συμπληρώνοντας ο ένας τόν άλλον, θα θμελίωσαν δυο γίνεται πύ άνεξάρτητα από ξένες επιδράσεις και με τις λιγότερες δυνατές ελλείψεις, τήν έντεχνη μουσική τών Τσέχων: ο Φρειδερίκος Σμέτινα (1824 - 1884) και ο "Αντονίν Ντβόρζακ, Είχαν τους προπομπικούς τόσο καλά τό εδαφός οί πρόδρομοί τους, ο Tomaszek, ο Kihl, ο Franz Skroup, ο Johann Nepoumik Skroup και οι πρ'ν άπ' ούτοός, ή ή εμφυτα μουσική βοημική ράτσα είχαν άπορροφήσει ότι τεχνικό τής χρειαζόταν από τήν τέχνη τής ζούρας, όπου γι' άρκετόν καιρό πολιτικός άνηκε, και φάνηκε Ικανή να τό άφομοιώσει τόσο τέλεια; Νά ένα ερώτημα, που δεν μπορεί κανείς νά καταστείλει, όταν άντικρύζει τό σπώνιο τούτο γιά τήν πληρότητα του ξεκίνημα, άλλα πού γιά τήν επάντησή του και χρόνος πολύς και χώρος θάπρεπε νά διατεθούν. "Ετσι άναγκαζόμαστε νά περιορισόμμε στή διαπίστωση μόνο, πώς και οι δυο αυτοί άρχηγοί, ώφελήμενοι ίσως και από τό έργο και τις προσπάθειες τών πρωτοπόρων τους, έχουν συντελέσει, πού πάντων με τις άντιθέσεις τής προσωπικότητάς τους, στή γοργή ανάπτυξη τής έντεχνης ταχικής μουσικής. Κοινό χαρακτηριστικό τους είνε τό βαθύ στερεο ριζωμα στό πάτριο χώμα, πού τόσο κάνει από τήν πρώτη τους νότα νά παρουσιάζουν όλόγυμνη τήν τσέχικη ψυχή τους, τήν τσέχικη Ιδιοσυγκρασία τους. "Όμως ο τρόπος, πού άντιμετωπίζουν τό ύψηλά μουσικά προβλήματα, τά φλέγοντα ζήτηματα, πού άπασχόλησαν τήν έποχή τους έμφανίζει δυο διαφορετικές, και κάποτε άπολύτως δυο άντιθέτες μεταξύ τους άτομικότητες. "Ο Σμέτινα — λέει ο Leopold Schmidt — ήταν ο άνθρωπος, πού έκφράζει τις σκέψεις του με τόνους οί καλλιτέχνες, πού έχει ώριωμένες όρχές, οι όποιες του δίνουν τις κατευθύνσεις; ο Ντβόρζακ, ο μουσικός πού δημιουργεί με κύριο όδηγό του τό ένστικτο. "Αν ο πρώτος, πού ήταν και κατά δεκαετία χρόνια άρχαιότερος, χάρις στούς συμπαιριώτες του μίαν άνεξάρτητη βοημική μουσική, ο Ντβόρζακ πλούτισε τή μουσική αυτή τόσο, πού μόپردε νά κρατήσει μέσα στή γενική μουσική φιλολογία μία θέση επόρροση και ύπολογισμη. "Ισως, χωρίς τόν Σμέτινα νά μη μπορούσε ν' άρχισέ ο Ντβόρζακ, γιατί αυτός δεν είχε τά βασικά χαρίσματα του όδηγου, πού βρίσκει τό όδρομο του μόνάχος του, και ξέρε νά τόν δείξει και στοός άλλου, δεν τού ήταν καν εόκολο ν' άπαλλαγή από τις ξένες επιδράσεις, πού κάθε καλλιτέχνης δέχεται κατά καιρούς, χωρίς νά κρατήσει τίποτα άλλο, από τά δικά του προσωπικά συμπεράσματα άπ' αυτές. Είτερε όμως ή ζωντανή αυτή και πλούσια σε αίμα δημιουργική φύση, νά δώσει, με τήν ηγναία του μουσικότητα, παλμό σε ύπάρχουσες θεωρίες και νά νύση τόν γυμνό κοκκάινο σκελετό τους με σάρκα ρόδινη, άνθηρή, σπαρταριστή και άκμαία.

Ο Ντβόρζακ γεννήθηκε στό Μόλαχουετς τό σημερινό Nelohozoves τής βοημίας κοντά στό Κράλουτς στις 8 Σεπτεμβρίου 1841 από γονείς φτωχούς. "Ο πατέρας

του είχε στό μικρό χωριό ένα κρεπωλαίο, πού πολύ νωρίς έγκάτελειψε ο γιός. Αυτός μ' ένα βιολί μόνο στό χέριο, ξεκίνησε πλανόδιος μουζικάντης από τό χωριουδάκι όπου προτόδε τό φως, γιά τήν Πράγα, παίζοντας στή διαδρομή αυτή όπου μπορούσε γιά νά κατορθώνη νά ζή; σε πανηγύρια γιά χορό, σε πανδοχεία γιά νά διασκεδάσουν οι πελάτες τους, σε χαρίς και γάμος χωριάτικους... "Ετσι έφτασε επί τέλους στήν Πράγα, όπου ένοιασε νά διηλασάξωται οι δυνάμεις του. "Εβούλεψε με τόν πρώτο του δάσκαλο, τόν Liemann, ένα Γερμανό, άληθινά άκούραστο. "Ετσι στό 1862 τόν βρίσκουμε κίβλας στις βιόλες τής "Ορχήστρας του "Εθνικού θεάτρου τής Πράγας. Εινε επί τέλους μία ήμμιση μόνιμη θέση και πρέπει νά όμολογήσουμε πώς τό φθάσιμο ο' αυτήν στό 21 του χρόνιο, χωρίς νά διαθεθή κανένα πλάγιο μέσο και μόνο με τά έπιθετικά δάκτυλά του, ήταν ένας άληθινός όθλος. "Ενδεκα χρόνια άργότερα, στό 1873, βροβείται μία σύνθεση του, όνα ε"Υμνος γιά μικτή χορωδία και όρχήστρας, και τό βραβείο του αυτό τό δίνει τό δικαίωμα σε μία κρατική όποτροφία γιά άνωτέρως μουσικές σπουδές. Σε λίγο έχει και μία θέση όργανίστα στήν "Εκκλησία του "Αγιού "Αβαλβέρτου. "Από τό σημείο αυτό ή ζωή του Ντβόρζακ παίρνει πιά εθνική στροφή. "Ο όρόμος πός τήν Παγκόσμια φήμη γίνεται όλοένα βραχυτέρος ίδιος από τό στιγμή, πού κερδίζει τήν έκτίμησή του Μπράος και του Μπώλου, πού θαυμάζουν τό ταλέντο του, παρακολουθούν με στοργή τό άνέβασμά του και τού παραστέκονται μ' όλο τό κύρος, πού έχουν και οι δυο τους στό μουσικό κόσμο τής έποχής τους. Στά σπάρτα του χρόνια είνε γνωστός και έπιβάλλεται κι' έξω από τά σύνορα τής μικρής του πατρίδας. "Εχει άναγνωρισθή και στήν "Αγγλία άκόμα, όπου τό όρατόρια και οι έκκλησιαστικές του συνθέσεις κάνουν μεγάλη έντύπωση. Στά 90 του ή φήμη του πέρασε τόν "Ωκεανό. Είπε παγκόσμια. "Ο Ντβόρζακ έχει σθάσει στις ψηλότερες κορυφές τής δόξας του και στό 1892 δέχεται τήν πρόσκληση του "Ωβείου τής Νέας "Υόρκης και άναλαβαίνει τή διεύθυνση του. Μένει εκεί τρία χρόνια και εαναγορεύει στή θέση του τής Πράγας ως καθηγητού επί σύνθεσης, στό 1895. Στά 1901 διατηρεί αυτά του τά καθήκοντα άλλα τού άνειμήτα και ή καλλιτεχνική διεύθυνση του "Ωβείου τής Πράγας. "Όνομάζεται εκέμη έτιμής ένεκας Διδάκτωρ τών Πανεπιστημίων Πράγας και Cambridge, επίτιμο μέλος τών "Ακαδημιών Βερολίνου και Βιέννης. Οι τιμητικές διακρίσεις διαδέχονται ή μία τήν άλλη ως τή στιγμή, πού ένας, σιφιδίος βέναντος, πού τόν βρίσκει στήν άκμή άκμή τής δημιουργικότητός του, ράζει τή θλιβερή του τέλεια στό πραγματικά Ιλιγγιώδες αυτό άνέβασμα, τήν 1 Μαΐου του 1904, άκριβώς δηλαδή πρίν από 50 χρόνια!

Στις καλλιτεχνικές δημιουργίες του Ντβόρζακ βαρύνει κυρίως ή άπόλυτη μουσική και αυτό άκριβώς

είπε το οσιωδέστερο σημείο της διαφοράς του από τὸν Σμέτανα, πὸ διακηρύττει, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν ὁ βιογράφος του Rychnowsky, «ὡ ἀπόλυτη μουσικὴ γιὰ μὲνα εἶνε κάτι ἀκατανόητο!»

Στὴν ἀπόλυτη λοιπὸν μουσικὴ καὶ ἰδιαίτατα στίς συμφωνίες του καὶ τὰ ἔργα μουσικῆς δωματίου ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν κλασσικῶν καὶ τῶν ρομαντικῶν φέρνοντας βέβαια καὶ ὀρισιμένες ἀλλαγὴς στὸ βασικὸ τύπο τους, πὸ ὑπογραμμίζουν καὶ τονίζουν τὸ ἰδιαίτερο, τὸ τοπικὸ χρώμα τοῦ συνθέτη. Εἶνε ἄλλως τε ὁ Ντβόρζακ ἀπὸ τὴ φύση πλούσια προικισμένος μὲ θαυμαστὴ εὐκολία γιὰ ἀσυνείθιστα μουσικὰ εὑρήματα καὶ μὲ ἀνεξάντηλη παρακαταθήκη χρωμάτων, πὸ καὶ γιὰ ἕνα Βοημὸ ἀκόμα φαίνεται καταπληκτικὴ καὶ ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς σπατάλης. Τὰ χαρίσματα του αὐτὰ βρίσκουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναπτυχθοῦν ἰδιαίτατα στὴν 5η του συμφωνία, ἔργο 95, τὴ γνωστὴ μὲ τὸν τίτλο «Z nového světa» (Ἀπὸ τῶν Νέου Κόσμου). Στὴ συμφωνία αὐτὴ πὸ καίεται καὶ πολὺ συχνότερα ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες, ἐμπιστευθεὶς ὁ Ντβόρζακ τὴς ἐντυπωσιάζει ἀπὸ τὴν Ἄμερικὴ, πὸ ἐγονιμοποιῶναι τὴν φθοι εὐερέθιστη φαντασία του. Σ' αὐτὴν ἐπίσης ὅπως καὶ στὰ τελευταῖα του ἔργα μουσικῆς δωματίου ἐχρησιμοποίησε ἀκόμη καὶ τοὺς περιέργους ρυθμοὺς καθὼς καὶ τὶς ἰδιόρρυθμες ἁρμονίες τῶν νέγρικων μελωδιῶν, πὸ χαρακτηρίζουν στίς συνθέσεις του αὐτὲς μίαν ἀσυνείθιστη καὶ σχεδὸν ἐκθαμβωτικὴ λαμπρότητα. Μὲ τὶς δύο ἐπόμενες πὸ δὲν ἔγιναν δημοσ γνωστὴς παρὰ μετὰ τὸ θάνατό του, ὁ ἀριθμὸς τῶν συμφωνιῶν, πὸ μᾶς ἄφησε ἀνέρηχται στίς 7. Συμφωνικὸ ὅμως χαρακτηριστὴ ἔχουν καὶ ἡ Σουίτα του, πὸ ὡς τόσο ἀρχικῶς ἐγράφηκαν γιὰ πιάνο μὲ δύο ἐκτελεστές. Οἱ χοροὶ αὐτοὶ δὲν εἶνε παραφράσεις ὀρισιμένων δημοτικῶν τραγουδιῶν, παρὰ ἐλευθέρως φαντασιᾶς πάνω σὲ χορευτικὰ μοτίβα, τεχνικὰ, ολοβάκια, μικροροῦσικα καὶ γιοκουλοβαϊκὰ πὸ διατηροῦν τὴ χαρακτηριστικὴ μελωδικὴ γραμμὴ τοῦ κάθε τόπου. Ὡς καθαυτὸ τεχνικὸς τύπος ἔθνικου χοροῦ παρουσιάζεται καὶ ὁ αὐτοὺς καὶ σὲ πολλὰς του συμφωνίες ὁ φοῦριαντ. Τὸν ὄγκο τῆς συμφωνικῆς του ἐργασίας συμπληρώνουν πέντε συμφωνικὰ ποιήματα, («ὡ μᾶγισσα τοῦ μεσημεριοῦ», «ὡ νερούλας», «τὸ περιστέρι τοῦ δάσους» κ. τ. λ.) «συμφωνικὲς παραλλαγές», «Σλάβικες Ραψωδίες», «Nocturno und Scherzo capriccioso» γιὰ ὄρχητρον, Κοντσέρτα γιὰ πιάνο, γιὰ βιολὶ καὶ γιὰ βιολοντσέλλο καὶ διάφορες εἰσαγωγές, ὄχι μόνον σὺν ἕνα μέρος τῶν θεατρικῶν του ἔργων ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς σὺν ἀνεξάρτητῃ συμφωνικὰ κομμάτια, ὅπως εἶνε ἡ ὠραία «Εἰσαγωγὴ τῶν Οὐσσιτῶν» πὸ ἔγραψε γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου τῆς Πράγας, καὶ πὸ τοῦαυ γι' αὐτὸ τῆς ἔβουα τὴν ἰδιαίτερη τεχνικὴ σφραγίδα ἐξαιρετικῆς ἔντονη καὶ χαρακτηριστικῆ. Ἐνῶ ἀντιθετὰ τὸ, «V prirode» (=στὴ φύση), «Karneval» καὶ «Othello» εἶνε δημιουργίες πὸ ἀκριγραφοῦν τὴν ἀγάπην πρὸς τὶς φυσικὲς ὀμορφίες, πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὶς διασκεδάσεις τῆς καὶ πρὸς ἕνα ὀρισιμένο, ἐξχορο ἀπὸ τῶν ἄλλο κῶμο, ἀντικείμενο. Ἐργα γιὰ ἀνθρώπινη φωνή, πρὸ

πάντων μὲ συνοδεία ὄρχηστρας ἔγραψε ὁ Ντβόρζακ πολλὰ καὶ ἀμιτάτα ἀπ' αὐτὰ ἔρχοις ἡ ὄβουα καὶ στὸν τόπο του καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄνορά του. Ἀνάμεσα ὁ αὐτὰ ἐξακριβωτῶν τὸ ὄρατόριο «Ἁγία Λουτζίλλα» ἕνα «Στάματ Μάτερ» ἡ κοσμικὴ κανάτα «Geisterbraut» ἕνα «Requiem» μᾶς δοξολογία. Ἐπιλοῦσις ἐπίσης τὴ φιλολογία μουσικῆς δωματίου, ὅπου μῦρορες, μὲ μίᾶ λεπτότατη διασθήση γιὰ τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἁρμονικὸ, νὰ συμπίθῃσι τὶς ἐπιβράσεις πὸ δοχόταν ἀπὸ κλασσικοὺς καὶ ρομαντικοὺς καὶ ἰδιαίτατα ἀπὸ τὸν Μπετόβην καὶ τὸν Μπρῶμς μὲ τὸν δικὸ του προσωπικὸ χαρακτήρα, ὅπου ἐξχωρίζε ἡ πολυμορφία καὶ ἡ ἀφάνταστη ποικιλία τῶν ρυθμῶν. Ὡπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ἰδιαίτερη ἐντύπωση προξενοῦν τὰ ἔξη του «Dumky» (ἔργο 90 1890-1891) τρία δηλαδὴ γιὰ πιάνο, βιολὶ καὶ βιολοντσέλλο. Καὶ ὁ ἄλλος του ὄμος δημοσυργίες γιὰ μουσικὴ ὄματιου, τὸ σξέτέτο του γιὰ ἔγχορβα, τὰ τρία του κουνίτετα καὶ τὰ 8 κουαρτέτα ἐγγόρβων, τὰ κουαρτέτα καὶ τὰ κουνίτετα του γιὰ ἔγχορβα καὶ πιάνο. κ. τ. λ. εἶνε, καὶ κατὰ τὴν γνώμη τῶν ἀπαιτητικώτερων εἰδικῶν, ἔργα, πὸ μῦροθεν νὰ σταθοῦν εὐπρόσπαστα στὴ γενικὴ ἐκλεκτὴ φιλολογία τὴ γρομμένη ἀπὸ τὶς μεγαλότερες διασημότερες ὄλων τῶν αἰῶνων γιὰ τὸ πὸ εὐγενικό, τὸ πὸ διακριτικό ὄλλα καὶ τὸ πὸ σοφὸ αὐτὸ μουσικὸ ἔβουα, καὶ ν' ἀντιπροσωπεύουν τιμητικὰ χῶρες καὶ μεγαλότερες καὶ μὲ πολὺ ὀρχαιότερη ἀρχικὴ πρὸς τὸν νεορομαντισμὸ καὶ διάλεξε γιὰ πρότυπα του τὸν Λιστ καὶ τὸν Βάγγνερ. («Kral a uhle»=Βασιλιάς καὶ Καρβονοῦάρης). Ἀργότερα δειχῖνε μίᾶ προτίμησι στίς ὄπερες τοῦ Μότσαρτ καὶ τοῦ Λόρτνινγκ, ἐπιδεικνόντας νὰ συνδέσει τὶς διάφορες ὀκνήες ὁ ἕνα κλειστὸ περιωρισμένο σκηνικὸ τόπο καὶ νὰ τὶς ζωντανήει δίνοντας στὸν τόνο τῆς μουσικῆς του, κατὰ τὸ παράδειγμα του Σμέτανα, τὸ χρώμα καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς δημοτικῆς τέχνης μουσικῆς (Selma sedlak=ὡ χωριᾶτης μαργιῶλος). Ἐπειτα δοκιμάζει νὰ προσρομοσθῇ στὸν τόπο τῆς μεγάλης ὄπερας τοῦ Μάγιερμπερ, («Dimitrij» «Jakobina»). Ἀργότερα προσπαθεῖ νὰ συμφορῶθῃ πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τῆς νεότερης δραματικῆς τέχνης. Ἀρχίζει τὴν προσπάθειά του αὐτὴ μὲ μίᾶ ἐνα ἐπεξεργασία παλιῶν του ἔργων καὶ συγκεκριμένως τοῦ «Dimitrij» καὶ τῆς «Cetl a Káca» (=ἀλοῦσιβα τοῦ Διαβόλου) καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν ἴδιο τρόπο στὴν «Armida» του καὶ ἰδίως στὴ «Rusalka» του, πὸ ὁμεινοῦνε κάποια ἐπιτυχία, ἴως γιὰ τὸν βοηθῆ καὶ τὸ ὄρτικο κείμενο του. Ὄμοσδῆσποτε καὶ αὐτῆ ἡ ἐπιτυχία εἶνε μόνον σχετικῆ. Ὁ συναρχθῆς τῆς ἐντεχνης μουσικῆς τῶν Τσεχῶν καὶ μ' αὐτὴν δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ μίᾶ καλὴ θέσι ἀνάμεσα στοὺς θεατρικοὺς συνθέτες. Ἡ μοῖρα εὗρισκε τὶς ὄλλες ἐπιτυχίες του ὀπεραρκετῆς καὶ χωρὶς νὰ συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν ἀγάπην του γιὰ τὸ θέατρο, αὐτὴν ἐπιμόνα τοῦ τὴν ἀνήθῃσε!